การพัฒนารูปแบบการขับเคลื่อนชมรม TO BE NUMBER ONE จังหวัดพะเยา สู่ความเป็นเลิศในระดับประเทศ

Development of a Driving Model for Phayao Province's TO BE NUMBER ONE Clubs Towards National Excellence

ภานุพันธ์ ไพทูรย์[1*], สิทธิชัย ใสสม[2]

Panupan Paitoon[1*] , Sittichai Saisom[2]

สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดพะเยา อำเภอเมืองพะเยา จังหวัดพะเยา[1,2]

Phayao Provincial Public Health Office, Muang Phayao District, Phayao Province[1,2]

[1]Corresponding author, E-mail: Pnpptt@gmail.com

(Receives: November 3, 2025; Revised: December 13, 2025; Accepted: December 22, 2025)

บทคัดย่อ

ปัญหายาเสพติดโดยเฉพาะในเยาวชนรุนแรงขึ้น โครงการ TO BE NUMBER ONE เริ่มปี 2545 ขยายเป็นเครือข่ายใหญ่ แต่จังหวัดพะเยายังมีปัญหาเรื่องงบประมาณ การบูรณาการ ความต่อเนื่อง การพัฒนาผู้นำ นวัตกรรม และระบบติดตาม จึงต้องวิจัยพัฒนารูปแบบขับเคลื่อนที่เป็นระบบและยั่งยืนเพื่อยกระดับผลงานสู่ระดับประเทศ โดยการวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการในการพัฒนาชมรม TO BE NUMBER ONE จังหวัดพะเยา พัฒนารูปแบบการขับเคลื่อนชมรมสู่ความเป็นเลิศในระดับประเทศ และประเมินรูปแบบที่พัฒนาขึ้น การวิจัยเป็นการวิจัยและพัฒนาแบ่งออกเป็น 4 ระยะ ได้แก่ การศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหา การศึกษากระบวนการปฏิบัติที่เป็นเลิศจากจังหวัดต้นแบบ การพัฒนารูปแบบ และการประเมินรูปแบบ กลุ่มตัวอย่างจาก 4 ระยะ ได้แก่ คณะกรรมการและคณะทำงานโครงการ ผู้บริหารโครงการจังหวัดเชียงราย ผู้เชี่ยวชาญ และสมาชิกชมรมนำร่อง 8 ชมรม คัดเลือกโดยวิธีเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วยแบบสัมภาษณ์เชิงลึก แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง และแบบประเมินรูปแบบ ตรวจสอบคุณภาพโดยผู้เชี่ยวชาญ 5 คน โดยหาค่าดัชนีความตรงตามเนื้อหา (CVI) และทดสอบความเชื่อมั่น (Cronbach's alpha = 0.89) วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหาและสถิติเชิงพรรณนา ผลการวิจัยพบว่า จังหวัดพะเยามีจุดแข็งด้านนโยบาย การบูรณาการเครือข่าย และการสร้างนวัตกรรม แต่มีข้อจำกัดด้านทรัพยากร ความต่อเนื่องของการสนับสนุน และการขาดกลไกควบคุมคุณภาพที่เป็นระบบ จากการศึกษาจังหวัดเชียงรายพบว่าปัจจัยความสำเร็จประกอบด้วยการสนับสนุนจากผู้บริหาร ความต่อเนื่องของบุคลากร การทำงานแบบเครือข่าย และระบบพี่เลี้ยงที่เข้มแข็ง รูปแบบที่พัฒนาขึ้นคือ "TO BE Escalator บันไดเลื่อนผลลัพธ์สู่ความเป็นเลิศ" บูรณาการทฤษฎีระบบ วงจร PDCA แนวทาง 3ก 3ย และ 4 ยุทธศาสตร์หลัก ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ ได้แก่ โครงสร้างการขับเคลื่อน การสร้างกระแส การสร้างภูมิคุ้มกัน การสร้างเครือข่าย และการสร้างความยั่งยืน นวัตกรรมหลักคือระบบ TO BE Mentor Network ที่จับคู่ชมรมพี่เลี้ยงกับชมรมน้องเลี้ยง ผลการประเมินพบว่า รูปแบบมีความเหมาะสมและเป็นประโยชน์อยู่ในระดับดีเยี่ยม ($\overline{X}$ = 4.24) และกลุ่มตัวอย่างมีความพึงพอใจในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.33) ผลการดำเนินงานปีงบประมาณ 2568 มีชมรมผ่านการประกวดระดับประเทศเพิ่มจาก 3 แห่งเป็น 6 แห่ง โดยชมรมน้องเลี้ยงที่เข้าประกวดผ่านทั้งหมด ร้อยละ 100 สะท้อนประสิทธิผลของระบบพี่เลี้ยง ปัจจัยแห่งความสำเร็จประกอบด้วยระบบพี่เลี้ยงที่มีประสิทธิผล การบูรณาการกรอบทฤษฎี การสร้างแกนนำรุ่นใหม่ การสนับสนุนจากผู้บริหาร และนวัตกรรมที่ตอบโจทย์บริบทท้องถิ่น อย่างไรก็ตามยังมีช่องว่างที่ต้องพัฒนา ได้แก่ ชมรม TO BE NUMBER ONE ในชุมชนและสถานประกอบการ การผ่านการประกวดระดับภาค และความยั่งยืนของระบบพี่เลี้ยง

คำสำคัญ: TO BE NUMBER ONE, รูปแบบการขับเคลื่อน, ระบบพี่เลี้ยง, จังหวัดพะเยา

Abstract

Drug problems among youth have intensified. Despite the TO BE NUMBER ONE project's expansion since 2002, Phayao Province continues to face challenges regarding budgeting, integration, continuity, and systematic monitoring. This Research and Development (R&D) study aimed to investigate the current status and needs, develop a driving model for national excellence, and evaluate the developed model. The research was conducted in four phases: situational analysis, best practice study from model provinces, model development, and evaluation. A purposive sample included provincial committees, Chiang Rai executives, experts, and eight pilot clubs. Research instruments—validated by five experts with a Content Validity Index (CVI) and Cronbach's alpha of 0.89—included in-depth interviews and evaluation forms. Data were analyzed using content analysis and descriptive statistics.

Results indicated that Phayao possessed strengths in policy and networking but lacked resource continuity and systematic quality control. Successful elements from Chiang Rai included executive commitment and a robust mentoring system. The developed "TO BE Escalator: Result-Driven Excellence Model" integrates System Theory, the PDCA cycle, "3 Kor 3 Yor" guidelines, and four core strategies. It comprises five components: driving structure, momentum building, immunity creation, networking, and sustainability, featuring the "TO BE Mentor Network" innovation. The model's appropriateness was rated as excellent ($\overline{X}$ = 4.24), with the highest satisfaction level ($\overline{X}$ = 4.33). In fiscal year 2025, national-level contest winners increased from three to six clubs, with a 100% success rate among mentored clubs. While successful due to effective mentorship and theoretical integration, gaps remain in community/workplace clubs and regional contest performance.

Keywords: TO BE NUMBER ONE, Driving Model, Mentoring System, Phayao Province

บทนำ

ปัญหายาเสพติดเป็นภัยคุกคามสำคัญต่อความมั่นคงของประเทศและคุณภาพชีวิตของประชาชน โดยเฉพาะในกลุ่มเยาวชนซึ่งเป็นกำลังสำคัญของชาติในอนาคต ข้อมูลจากสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด (ป.ป.ส.) ระบุว่าในช่วงปี 2540–2544 สถานการณ์การแพร่ระบาดของยาเสพติดในประเทศไทยทวีความรุนแรงอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะยาบ้าอหรือเมทแอมเฟตามีน ส่งผลให้เยาวชนจำนวนมากเข้าไปเกี่ยวข้องกับยาเสพติด ด้วยความห่วงใยต่อปัญหาดังกล่าว ทูลกระหม่อมหญิงอุบลรัตนราชกัญญา สิริวัฒนาพรรณวดี จึงทรงริเริ่มโครงการ “TO BE NUMBER ONE” เมื่อวันที่ 15 กรกฎาคม 2545 เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในกลุ่มเยาวชนภายใต้แนวคิด “เป็นหนึ่งโดยไม่พึ่งยาเสพติด” (1)

ตลอดกว่า 20 ปีที่ผ่านมา โครงการ TO BE NUMBER ONE ได้ขยายเครือข่ายอย่างกว้างขวาง โดยมีชมรมกว่า 60,000 แห่งทั่วประเทศ และมีสมาชิกมากกว่า 29 ล้านคน รวมถึงศูนย์เพื่อนใจ TO BE NUMBER ONE กว่า 10,000 แห่ง (2) ซึ่งการประกวดผลงานชมรมฯ เป็นกลไกสำคัญในการกระตุ้นและพัฒนาการดำเนินงาน โดยมีรางวัลพระราชทานจากองค์ประธานโครงการสำหรับชมรมที่มีผลงานดีเด่นระดับประเทศ จากงานวิจัยที่ผ่านมาพบว่าปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของชมรมที่ได้รับรางวัลระดับประเทศ ประกอบด้วย ภาวะผู้นำ การมีส่วนร่วม การบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ การดำเนินกิจกรรมที่สร้างสรรค์และต่อเนื่อง การสร้างนวัตกรรม และการติดตามประเมินผลอย่างเป็นระบบ(3) และต้องมีการดำเนินงานตามหลัก "3ก 3ย" อย่างครบถ้วนและมีการสร้างความยั่งยืนผ่านการพัฒนาศูนย์เพื่อนใจ(4)

จังหวัดพะเยาเป็นหนึ่งในจังหวัดที่ให้ความสำคัญกับการดำเนินงานโครงการ TO BE NUMBER ONE มาอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ปี 2545 โดยมีชมรมรวมทั้งสิ้น 352 ชมรม มีสมาชิกรวมประมาณ 150,000 คน อย่างไรก็ตาม ในด้านผลงานการประกวดระดับประเทศ จังหวัดพะเยามีชมรมที่ผ่านเข้าสู่การประกวดระดับประเทศในช่วง 5 ปีที่ผ่านมา

(พ.ศ. 2563-2567) พบว่ามีเพียง 8 ชมรมที่ผ่านเข้าสู่การประกวดระดับประเทศ และมีเพียง 2 ชมรมที่ได้รับการรับรองเป็นชมรมต้นแบบระดับทอง ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงประเด็นปัญหาและอุปสรรคสำคัญในการยกระดับการดำเนินงานของชมรม TO BE NUMBER ONE ในจังหวัดพะเยา ได้แก่ การขาดการบูรณาการการทำงานอย่างเป็นรูปธรรม การสนับสนุนงบประมาณที่จำกัด การดำเนินงานส่วนใหญ่ยังไม่เป็นไปตามมาตรฐานเกณฑ์การประเมินระดับประเทศ การขาดความต่อเนื่องในการดำเนินกิจกรรม การพัฒนาศักยภาพแกนนำที่ไม่ครอบคลุม การสร้างนวัตกรรมที่ยังมีน้อย และการขาดระบบการติดตามและประเมินผลที่มีประสิทธิภาพ

จากสถานการณ์ดังกล่าวข้างต้น แสดงให้เห็นว่าจังหวัดพะเยามีศักยภาพและต้นทุนในการพัฒนาชมรม TO BE NUMBER ONE ให้มีความเข้มแข็ง แต่ยังประสบปัญหาและอุปสรรคในการยกระดับการดำเนินงานสู่ความเป็นเลิศในระดับประเทศ ซึ่งปัญหาหลักมาจากการขาดรูปแบบการขับเคลื่อนที่เป็นระบบและมีประสิทธิภาพ หากปัญหาดังกล่าวไม่ได้รับการแก้ไข และไม่มีการพัฒนารูปแบบการขับเคลื่อนที่เป็นมาตรฐานและเหมาะสมกับบริบทของพื้นที่อย่างเร่งด่วน การดำเนินงานของชมรมกว่า 352 แห่งในจังหวัดพะเยาจะไม่สามารถยกระดับไปสู่เกณฑ์การประเมินระดับประเทศได้อย่างยั่งยืน ส่งผลให้การป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในกลุ่มเยาวชนกว่า 150,000 คน ขาดกลไกที่มีประสิทธิภาพและความต่อเนื่อง และทำให้ความพยายามในการสร้างชมรมต้นแบบระดับเพชรตามเป้าหมายสูงสุดของโครงการต้องหยุดชะงักลง ดังที่งานวิจัยของ อภิรดี แซ่ลิ้ม และคณะ[5] ได้ระบุว่า การพัฒนารูปแบบการดำเนินงานที่เป็นระบบและมีมาตรฐาน โดยคำนึงถึงบริบทและความต้องการของพื้นที่ เป็นปัจจัยสำคัญที่จะช่วยให้ชมรมสามารถพัฒนาการดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

ดังนั้น การวิจัยและพัฒนารูปแบบการขับเคลื่อนชมรม TO BE NUMBER ONE จังหวัดพะเยาสู่ความเป็นเลิศระดับประเทศ จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง เพื่อสร้างองค์ความรู้และแนวทางปฏิบัติที่เป็นระบบ สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการยกระดับการดำเนินงานของชมรม TO BE NUMBER ONE ในจังหวัดพะเยาให้บรรลุเป้าหมายในการเป็นชมรมต้นแบบระดับเพชร และสามารถคว้ารางวัลชนะเลิศระดับประเทศได้ในอนาคต อันจะส่งผลต่อการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในกลุ่มเยาวชนจังหวัดพะเยาได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. ศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการในการพัฒนาชมรม TO BE NUMBER ONE จังหวัดพะเยา
2. เพื่อพัฒนารูปแบบการขับเคลื่อนชมรม TO BE NUMBER ONE จังหวัดพะเยาสู่ความเป็นเลิศในระดับประเทศ
3. เพื่อประเมินรูปแบบการขับเคลื่อนชมรม TO BE NUMBER ONE จังหวัดพะเยาสู่ความเป็นเลิศระดับประเทศ

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) แบ่งออกเป็น 4 ระยะ โดยมีรายละเอียดดังนี้

ระยะที่ 1 ศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการในการพัฒนาชมรม TO BE NUMBER ONE จังหวัดพะเยา ผู้วิจัยใช้รูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยอาศัยแนวคิดทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับการพัฒนาการบริการงาน TO BE NUMBER ONE สู่ความเป็นเลิศ และทฤษฎีระบบ ในกลุ่มตัวอย่างผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) คือ คณะกรรมการ, คณะทำงานโครงการ TO BE NUMBER ONE จังหวัดพะเยา จำนวน 10 คน (คัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจง) โดยใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์บริบท

ระยะที่ 2 ศึกษากระบวนการปฏิบัติที่เป็นเลิศในการขับเคลื่อนชมรม TO BE NUMBER ONE ของจังหวัดต้นแบบระดับประเทศ ผู้วิจัยใช้รูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ภายใต้

กรอบแนวคิดทฤษฎีระบบ และแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาโครงการ TO BE NUMBER ONE สู่ความเป็นเลิศ จังหวัดต้นแบบมุ่งเน้นจังหวัดที่มีบริบทใกล้เคียงกับจังหวัดพะเยา คือ จังหวัดเชียงราย (สถานะเพชรปีที่ 3) กลุ่มตัวอย่างผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) เป็นผู้บริหารโครงการ TO BE NUMBER ONE ของจังหวัดเชียงราย จำนวน 5 คน คัดเลือกด้วยวิธีการเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) โดยเครื่องมือที่ใช้คือ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ครอบคลุมประเด็นด้านปัจจัยนำเข้า กระบวนการ ผลผลิต ปัญหา/อุปสรรค และปัจจัยแห่งความสำเร็จ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์บริบท

ระยะที่ 3 การพัฒนารูปแบบการขับเคลื่อนชมรม TO BE NUMBER ONE จังหวัดพะเยาสู่ความเป็นเลิศระดับประเทศ ผู้วิจัยนำผลการศึกษาจากระยะที่ 1 และระยะที่ 2 มาสังเคราะห์ข้อมูลและยกร่างรูปแบบการขับเคลื่อนชมรม TO BE NUMBER ONE จังหวัดพะเยาสู่ความเป็นเลิศระดับประเทศเบื้องต้น (Tentative Conceptual Model) โดยมีขั้นตอนการวิจัยคือ

ขั้นที่ 1 การประชุมกลุ่ม (Focus Group) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) จำนวน 30 คน ได้แก่ คณะกรรมการอำนวยการโครงการ 1 คน คณะทำงานโครงการระดับจังหวัด 20 คน และคณะทำงานโครงการระดับอำเภอ 9 คน ดำเนินการสนทนากลุ่ม 1 วัน โดยผู้วิจัยนำเสนอข้อมูลผลการศึกษาระยะที่ 1 และระยะที่ 2 เปรียบเทียบกับกระบวนการดำเนินงานของจังหวัดต้นแบบ และดำเนินการสนทนากลุ่มให้ (Key Informants) เสนอแนวทางพัฒนารูปแบบที่เหมาะสมกับบริบทจังหวัดพะเยา

ขั้นที่ 2 การยกร่างรูปแบบเบื้องต้น ผู้วิจัยนำผลการประชุมมาสังเคราะห์เป็นร่างรูปแบบการขับเคลื่อนชมรม TO BE NUMBER ONE จังหวัดพะเยาสู่ความเป็นเลิศระดับประเทศชั่วคราว (Tentative Conceptual Model) พร้อมคู่มือและแผนการดำเนินงาน

ขั้นที่ 3 ตรวจสอบความเหมาะสมและความเป็นไปได้ เสนอร่างรูปแบบแก่ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คน ประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของรูปแบบ ซึ่งครอบคลุมองค์ประกอบด้านหลักการและเหตุผล วัตถุประสงค์ โครงสร้าง กระบวนการ กลไกการขับเคลื่อน การติดตามประเมินผล และความเป็นไปได้ รวมทั้งใช้แบบบันทึกการสนทนากลุ่มสำหรับข้อเสนอแนะเชิงคุณภาพ การวิเคราะห์ข้อมูล วิเคราะห์ความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยการหาค่าดัชนีความตรงตามเนื้อหา (CVI) ร่วมกับการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพจากข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ เพื่อนำไปปรับปรุงและจัดทำรูปแบบฉบับสมบูรณ์

ระยะที่ 4 การประเมินรูปแบบการขับเคลื่อนชมรม TO BE NUMBER ONE จังหวัดพะเยาสู่ความเป็นเลิศระดับประเทศ นำรูปแบบการขับเคลื่อนชมรม TO BE NUMBER ONE จังหวัดพะเยาสู่ความเป็นเลิศระดับประเทศที่ผ่านการยืนยันแล้วไปทดลองใช้ในชมรม TO BE NUMBER ONE นำร่อง จำนวน 8 ชมรม และดำเนินการประเมินผลรูปแบบการขับเคลื่อนชมรม TO BE NUMBER ONE จังหวัดพะเยาสู่ความเป็นเลิศระดับประเทศ และประเมินความพึงพอใจเกี่ยวกับรูปแบบการขับเคลื่อนชมรม TO BE NUMBER ONE จังหวัดพะเยาสู่ความเป็นเลิศในกลุ่มตัวอย่างคณะกรรมการ/คณะทำงานโครงการรณรงค์ป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด TO BE NUMBER ONE จังหวัดพะเยา จำนวน 10 คน และสมาชิกชมรม TO BE NUMBER ONE กลุ่มทดลอง จำนวน 8 ชมรม รวมทั้งสิ้น 330 คน วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนา

เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ใช้เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล 5 ประเภท ดังนี้

1) แบบวิเคราะห์เอกสาร (Document Analysis Form) กำหนดกรอบวิเคราะห์ตามทฤษฎีระบบ ตรวจสอบความตรงของเนื้อหาโดยผู้เชี่ยวชาญ 5 ท่าน

2) แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) สำหรับระยะที่ 1-2 ครอบคลุม 4 ประเด็น ได้แก่ Input, Process, Output และ Feedback ตรวจสอบความตรงของเนื้อหาโดยผู้เชี่ยวชาญ 5 ท่าน (นักวิชาการสาธารณสุข 2 ท่าน ผู้เชี่ยวชาญโครงการ TO BE NUMBER ONE 2 ท่าน และผู้เชี่ยวชาญการวิจัยเชิงคุณภาพ 1 ท่าน) และทดลองใช้กับกลุ่มทดลอง 3 คนเพื่อปรับแก้ประเด็นคำถามให้เหมาะสม

3) แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview) ใช้ในการสนทนากลุ่มระยะที่ 3 ตรวจสอบความตรงของเนื้อหาโดยผู้เชี่ยวชาญชุดเดียวกับข้อ 2

4) แบบประเมินรูปแบบ ประเมิน 4 ด้าน (Utility, Propriety, Accuracy, Feasibility) เป็นมาตราส่วน 5 ระดับ ตรวจสอบความตรงของเนื้อหาโดยผู้เชี่ยวชาญ 5 ท่าน (IOC = 0.86-1.00) และทดสอบความเชื่อมั่นกับกลุ่มทดลองที่มีลักษณะใกล้เคียงกลุ่มตัวอย่าง 30 คน ได้ค่า Cronbach's alpha = 0.979

5) แบบประเมินความพึงพอใจ ครอบคลุม 3 ด้าน (Input, Process, Output) เป็นมาตราส่วน 5 ระดับ ตรวจสอบความตรงของเนื้อหาโดยผู้เชี่ยวชาญชุดเดียวกับข้อ 4 (IOC = 0.84-1.00) และทดสอบความเชื่อมั่นกับกลุ่มทดลองที่มีลักษณะใกล้เคียงกลุ่มตัวอย่าง 30 คน ได้ค่า Cronbach's alpha = 0.975

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. ข้อมูลเชิงคุณภาพ วิเคราะห์ด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยจัดหมวดหมู่และสรุปประเด็นหลักโดยใช้กรอบแนวคิด 4 ทฤษฎี ประกอบด้วย (1) ทฤษฎีระบบ (System Theory) (2) แนวคิดการพัฒนารูปแบบ สังเคราะห์แนวปฏิบัติที่ดี (Best Practice) จากจังหวัดต้นแบบ (3) กรอบแนวคิด 3ก 3ย ตามมาตรฐานการดำเนินงานของโครงการ TO BE NUMBER ONE และ (4) วงจร PDCA วิเคราะห์กระบวนการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ตรวจสอบความน่าเชื่อถือด้วยวิธีการตรวจสอบสามเส้า (Triangulation) และให้ผู้ให้ข้อมูลตรวจสอบ (Member Checking)

2. ข้อมูลเชิงปริมาณ วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน สำหรับข้อมูลจากแบบประเมินรูปแบบและแบบประเมินความพึงพอใจในระยะที่ 4

การพิทักษ์สิทธิ์กลุ่มตัวอย่าง

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ได้รับการรับรองจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดพะเยา หมายเลขรับรองการวิจัยเลขที่ 024/2568 ผู้วิจัยชี้แจงวัตถุประสงค์ ขั้นตอน ประโยชน์ ความเสี่ยง และสิทธิในการถอนตัวกลุ่มตัวอย่างที่เข้าร่วมโครงการวิจัย ลงนามใน Informed Consent Form สำหรับเยาวชนอายุต่ำกว่า 18 ปี ขอความยินยอมจากผู้ปกครองและครูที่ปรึกษา คัดเลือกกลุ่มตัวอย่างด้วยวิธี Purposive Sampling โดยนัดหมายผ่านโทรศัพท์หรือ Line ให้เลือกวัน เวลา และสถานที่ที่สะดวก ข้อมูลเก็บรักษาเป็นความลับด้วยรหัสผ่าน เก็บไว้ 5 ปี สำหรับชมรมที่ไม่ได้รับการคัดเลือก จะได้รับประโยชน์จากผลการวิจัยอย่างเท่าเทียมกันเมื่อมีการขยายผลในอนาคต

ผลการวิจัย

1. สภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการในการพัฒนาชมรม TO BE NUMBER ONE จังหวัดพะเยา

ผลการศึกษาด้านสถานการณ์ยาเสพติดในจังหวัดพะเยา พบว่า จังหวัดพะเยายังคงเป็นเส้นทางลำเลียงยาเสพติดหลักจากชายแดนเชียงรายเข้าสู่พื้นที่ตอนในของประเทศ โดยยาเสพติดที่ระบาด ได้แก่ ยาบ้า ยาไอซ์ และกัญชา กลุ่มเป้าหมายหลักคือเยาวชนและแรงงาน แม้จังหวัดจะอยู่ในสถานการณ์สีเขียว โดยมีผู้ป่วยระดับผู้เสพมากกว่าผู้ใช้และผู้ติดยาเสพติด ทั้งนี้ผู้ติดยาเสพติดจะเข้าสู่กระบวนการบำบัดที่มีอยู่ทั้งหมดผ่านระบบ CBTx และ Matrix program ของสถานพยาบาลทั้ง 9 แห่ง แต่ปัญหายังคงรุนแรงและแพร่ระบาดเข้าสู่สถานศึกษาโดยเฉพาะระดับประถมและมัธยมศึกษา ผลการวิเคราะห์ตามแนวคิดทฤษฎีระบบ พบว่า

1.1 ปัจจัยนำเข้า (Input) การสนับสนุนการดำเนินงานชมรม TO BE NUMBER ONE จังหวัด

พะเยาเกิดจากหลายมิติ ทั้งด้านนโยบาย บุคลากร งบประมาณ และองค์ความรู้ โดยผู้ว่าราชการจังหวัดพะเยาได้ประกาศให้การป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดเป็น “วาระจังหวัดพะเยา” ส่งผลให้เกิดการบูรณาการระหว่างหน่วยงานภาครัฐ ภาคการศึกษา ภาคแรงงาน ภาคคุมประพฤติ ภาคเอกชน และภาคประชาชน มีการจัดสรรงบประมาณจากงบพัฒนาจังหวัดสำหรับขับเคลื่อนการดำเนินงานในภาพจังหวัด ส่วนการดำเนินงานในระดับชมรมยังคงมีข้อจำกัดด้านความต่อเนื่องและจำนวนงบประมาณที่ได้รับจัดสรร นอกจากนี้ได้มีการพัฒนานวัตกรรมในการขับเคลื่อนการดำเนินงานอย่างสม่ำเสมอแต่ยังขาดการต่อยอดหรือความต่อเนื่องของการนำนวัตกรรมไปใช้

1.2 กระบวนการดำเนินงาน (Process) จังหวัดพะเยาได้กำหนดนโยบายการดำเนินงาน 5 ด้าน ได้แก่ (1) การกำหนดเป็นวาระจังหวัด (2) การบูรณาการงบประมาณและบุคลากร (3) การจัดทำแผนบูรณาการทุกหน่วยงาน (4) การพัฒนาระบบข้อมูลสารสนเทศ และ (5) การติดตามประเมินผลอย่างต่อเนื่อง การดำเนินงานยึดยุทธศาสตร์หลักของโครงการ TO BE NUMBER ONE ได้แก่ การสร้างกระแสและปลุกจิตสำนึก การเสริมสร้างภูมิคุ้มกันทางจิตใจและการสร้างและพัฒนาเครือข่าย โดยมีการจัดตั้งศูนย์เพื่อนใจในสถานศึกษา การจัดกิจกรรมสร้างสรรค์ และการพัฒนาค่ายแกนนำอย่างสม่ำเสมอ

1.3 ผลผลิตและข้อจำกัด (Output & Constraint) จังหวัดพะเยา มีชมรม TO BE NUMBER ONE จำนวน 352 ชมรม โดยโครงการ TO BE NUMBER ONE จังหวัดพะเยา อยู่ในระดับรักษามาตรฐานต้นแบบระดับทองปีที่ 1 ในปี 2567 มีเป้าหมายสู่ระดับทองในปี 2570 และระดับเพชรในปี 2574 ผลการดำเนินงานได้มีการเพิ่มจำนวนชมรมและสมาชิกอย่างต่อเนื่อง เกิดการบูรณาการความร่วมมือจากหลายภาคส่วนทั้งภาครัฐ เอกชน และประชาชน ส่งผลให้โครงการมีทิศทางและมาตรฐานที่ชัดเจน และมีนวัตกรรมที่ช่วยขยายผลการดำเนินงาน อย่างไรก็ตามปัญหาที่พบคือ งบประมาณไม่เพียงพอและไม่ต่อเนื่อง โดยเฉพาะในระดับสถานศึกษาและสถานประกอบการ อีกทั้งความท้าทายสำคัญคือการป้องกันการแพร่ระบาดของยาเสพติดในกลุ่มเยาวชน

1.4 ความต้องการในการพัฒนา (Feedback/Need) การสังเคราะห์ข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นในการพัฒนา 3 ประเด็นหลัก ได้แก่ (1) การเสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายระดับพื้นที่ โดยเฉพาะการมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (2) การจัดสรรงบประมาณและกลไกสนับสนุนที่มั่นคงและต่อเนื่องแก่ชมรม และ (3) การพัฒนานวัตกรรมและองค์ความรู้ที่ทันสมัย เพื่อเสริมศักยภาพแกนนำและสร้างภูมิคุ้มกันทางจิตใจให้แก่เด็กและเยาวชน

โดยสรุป จากการวิเคราะห์ตามทฤษฎีระบบ พบว่า จังหวัดพะเยามีจุดแข็ง 3 ด้าน ได้แก่ (1) ด้านนโยบาย มีการประกาศเป็น "วาระจังหวัด" และได้รับการสนับสนุนจากผู้บริหารระดับสูงอย่างต่อเนื่อง (2) ด้านการบูรณาการเครือข่าย สามารถเชื่อมโยงหน่วยงานภาครัฐ เอกชน และประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ และ (3) ด้านการสร้างนวัตกรรม มีการพัฒนานวัตกรรมอย่างสม่ำเสมอ อย่างไรก็ตาม ยังมีข้อจำกัดสำคัญ 3 ประการ คือ (1) ทรัพยากรที่จำกัด โดยเฉพาะงบประมาณที่ไม่เพียงพอและไม่ต่อเนื่อง (2) ความต่อเนื่องของการสนับสนุนในระดับพื้นที่ และ (3) การขาดกลไกควบคุมคุณภาพที่เป็นระบบ เช่น ระบบพี่เลี้ยงและการติดตามประเมินผลอย่างเป็นรูปธรรม ความต้องการในการพัฒนา ได้แก่ การเสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายระดับพื้นที่ การจัดสรรงบประมาณที่มั่นคงและต่อเนื่อง และการพัฒนานวัตกรรมและองค์ความรู้ที่ทันสมัยเพื่อเสริมศักยภาพแกนนำและสร้างภูมิคุ้มกันให้เยาวชน

2. ผลการศึกษากระบวนการปฏิบัติที่เป็นเลิศในการขับเคลื่อนชมรม TO BE NUMBER ONE ของจังหวัดต้นแบบระดับประเทศ

ปี 2567 จังหวัดเชียงราย อยู่สถานะรักษามาตรฐานพร้อมเป็นต้นแบบระดับเพชรปีที่ 3 และเป็นจังหวัดที่มีบริบทใกล้เคียงกับจังหวัดพะเยาไม่ว่าจะเป็นรูปแบบของสังคม วัฒนธรรม และวิถีชีวิต ผู้วิจัยจึงคัดเลือกเพื่อศึกษากระบวนการปฏิบัติที่เป็นเลิศในการขับเคลื่อนชมรม TO BE NUMBER ONEของ

จังหวัดต้นแบบระดับประเทศ โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญทั้งสิ้น 5 คน ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลตามแนวคิดทฤษฎีระบบ ผลปรากฏดังนี้

2.1 ปัจจัยนำเข้า (Input) จังหวัดเชียงรายมีบริบทพื้นที่ที่ซับซ้อนและเสี่ยงต่อปัญหายาเสพติด จึงได้กำหนดนโยบายหลัก “แข่งขัน ขับเคลื่อน เข้มข้น” เป็นกรอบสำคัญในการพัฒนากิจกรรม โดยได้รับการสนับสนุนอย่างต่อเนื่องจากผู้บริหารระดับสูง ทั้งฝ่ายปกครองและสำนักงานสาธารณสุขจังหวัด รวมถึงผู้บริหารสถานศึกษา เช่น มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงรายที่มีนโยบายให้ “นักศึกษาทุกคนเป็นสมาชิก TO BE NUMBER ONE” ตั้งแต่เข้าศึกษาจนจบการศึกษา โครงสร้างองค์กรมีลักษณะเป็นระบบและครอบคลุมทุกภาคส่วน แบ่งออกเป็น 3 ระดับ ได้แก่ คณะกรรมการระดับจังหวัด คณะทำงานระดับอำเภอ และชมรมในสถานศึกษา/ชุมชน/สถานประกอบการ ขณะเดียวกัน มหาวิทยาลัยยังมีการจัดโครงสร้างแยกบทบาทระหว่างฝ่ายบริหารและนักศึกษาแกนนำอย่างชัดเจน งบประมาณมาจากหลายแหล่ง ได้แก่ งบจังหวัด งบสำนักงานสาธารณสุขจังหวัด และงบองค์การบริหารส่วนจังหวัด รวมทั้งการสนับสนุนจากมหาวิทยาลัย เพื่อสร้างความมั่นคงในการดำเนินงาน อีกทั้งยังมีบุคลากรที่มีประสบการณ์และทำงานอย่างต่อเนื่องหลายรุ่น ซึ่งเป็นทุนมนุษย์สำคัญในการสืบสานภารกิจ

2.2 กระบวนการดำเนินงาน (Process) จังหวัดเชียงรายใช้การวางแผนแบบเป็นขั้นตอน โดยเริ่มขับเคลื่อนในบางอำเภอก่อนและขยายครอบคลุมครบทั้ง 18 อำเภอ โดยมีระบบ “พี่เลี้ยง” ให้อำเภอที่เข้าร่วมก่อนถ่ายทอดประสบการณ์สู่อำเภอรุ่นใหม่ นอกจากนี้ ยังมีกระบวนการพัฒนา “ไอดอล” ที่เป็นระบบตั้งแต่การคัดเลือก ฝึกอบรม และพัฒนาศักยภาพ จนถึงการเป็นตัวแทนจังหวัดในระดับประเทศ การทำงานมีลักษณะบูรณา-การ โดยมีการจัดสรรบทบาทระหว่างหน่วยงานและภาคีเครือข่ายอย่างเป็นระบบ ทั้งฝ่ายพิธีการ การจัดกิจกรรม การลงทะเบียน และการสร้างสรรค์ผลงาน เครือข่ายแกนนำและวิทยากรจากหลายชมรมจึงถูกระดมมาเป็นทีมระดับจังหวัดอย่างเข้มแข็ง สำหรับการติดตามและประเมินผล มีการดำเนินการทั้งเชิงระบบ เช่น การจัดค่ายแกนนำและช่องทางการสื่อสารออนไลน์ และเชิงพื้นที่ เช่น การตรวจเยี่ยมเสริมพลัง ให้ข้อเสนอแนะ และประเมินการนำเสนอผลงานของแต่ละชมรม

3.3 ผลผลิต (Output) การดำเนินงานของจังหวัดเชียงรายสะท้อนผลสำเร็จหลายประการ ได้แก่

- การได้รับรางวัลระดับประเทศอย่างต่อเนื่อง โดยสามารถรักษามาตรฐาน “เพชร” และก้าวสู่ “ยอดเพชร” ทั้งในระดับจังหวัด อำเภอ และมหาวิทยาลัย
- การพัฒนา “ไอดอล” ที่มีคุณภาพ โดยในรอบ 13 ปี มีตัวแทนจากจังหวัดเชียงรายเข้าสู่เวทีระดับประเทศถึง 16 คน แสดงถึงประสิทธิภาพของระบบการเตรียมความพร้อมแกนนำ
- การเปลี่ยนแปลงเชิงพฤติกรรมของเยาวชนที่เข้าร่วมกิจกรรม มีทัศนคติที่ดีต่อการใช้ชีวิต ปราศจากยาเสพติด และมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมจิตอาสา ทั้งยังสามารถนำประสบการณ์ไปต่อยอดสู่การทำงานและการพัฒนาตนเองในอนาคต

3.4 ปัจจัยความสำเร็จ (Critical Success Factors) ความสำเร็จของจังหวัดเชียงรายในการขับเคลื่อนสู่ความเป็นเลิศระดับประเทศ เกิดจากปัจจัยสำคัญดังต่อไปนี้

1. การสนับสนุนจากผู้บริหารระดับสูงอย่างต่อเนื่อง ทำให้เกิดทิศทางการดำเนินงานที่ชัดเจนและมีพลังขับเคลื่อน
2. ความต่อเนื่องของบุคลากรและทีมงาน ซึ่งสั่งสมประสบการณ์และความเชี่ยวชาญตลอดหลายรุ่น
3. การทำงานแบบเครือข่ายและองค์คณะ ที่บูรณาการภาคีเครือข่ายในทุกระดับเข้ามามีส่วนร่วม
4. ความเข้มแข็งของทีมงาน และวัฒนธรรม “ไม่ทอดทิ้งกัน” ที่ช่วยสร้างความสามัคคีและความไว้วางใจ
5. การใช้บริบทพื้นที่และวัฒนธรรมเป็นจุดแข็ง เช่น ศิลปะ วัฒนธรรม และการท่องเที่ยว เพื่อดึงดูดความสนใจและสร้างอัตลักษณ์ของตนเอง

6. การเน้นการพัฒนาศักยภาพเยาวชนเป็นแกนหลัก ส่งผลให้เกิดการสร้างภูมิคุ้มกันและการเติบโตที่ยั่งยืนของเยาวชนในพื้นที่

โดยสรุป จังหวัดเชียงรายสามารถพัฒนากระบวนการดำเนินงาน TO BE NUMBER ONE ให้มีความเป็นเลิศได้ เนื่องจากมีการผสมผสานปัจจัยนำเข้าที่แข็งแรง กระบวนการขับเคลื่อนที่มีระบบผลผลิตที่เป็นรูปธรรม และปัจจัยความสำเร็จที่ชัดเจน ประสบการณ์ของจังหวัดเชียงรายจึงถือเป็นต้นแบบที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนาชมรม TO BE NUMBER ONE จังหวัดอื่น ๆ ให้ก้าวสู่มาตรฐานระดับประเทศได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

3. การพัฒนารูปแบบการขับเคลื่อนชมรม TO BE NUMBER ONE ของเครือข่ายทุกประเภทชมรมในจังหวัดพะเยา สู่ความเป็นเลิศระดับประเทศ

3.1 การวิเคราะห์ช่องว่างและการออกแบบรูปแบบ การวิเคราะห์เปรียบเทียบการดำเนินงานระหว่างจังหวัดพะเยาและจังหวัดเชียงราย (จังหวัดต้นแบบระดับเพชรปีที่ 3) พบช่องว่างสำคัญ 3 ประการ ประกอบด้วย (1) การขาดกลไกการควบคุมคุณภาพและระบบพี่เลี้ยง (Mentor Network) ที่เป็นระบบ ทำให้ชมรมที่พัฒนาขึ้นใหม่ขาดการตรวจสอบและให้คำปรึกษาเชิงลึกที่สอดคล้องกับเกณฑ์ระดับประเทศ (2) ความไม่ต่อเนื่องในการพัฒนา โดยขาดเครื่องมือที่เป็นระบบในการเชื่อมโยงการทำงานในแต่ละปี และ (3) แม้จังหวัดพะเยามีงบประมาณสูงกว่าเชียงราย แต่ยังขาดประสิทธิภาพในการใช้และการกระจายไม่ทั่วถึงระดับพื้นที่ ส่งผลให้การดำเนินงานขาดเสถียรภาพในการก้าวข้ามจากระดับทอง 1 ไปสู่ระดับเพชร

จากการวิเคราะห์ช่องว่าง ผู้วิจัยจึงออกแบบการกำหนดทิศทางเชิงยุทธศาสตร์โดยกำหนดวิสัยทัศน์ ว่า "จังหวัดพะเยา เป็นต้นแบบจังหวัด TO BE NUMBER ONE ระดับเพชร ที่มีระบบการพัฒนาเยาวชนอย่างครบวงจรและยั่งยืนภายในปี 2574" มีเป้าหมายหลัก คือ จังหวัดพะเยาได้รับมาตรฐานระดับทองในปี 2570 และก้าวสู่ระดับเพชรในปี 2574 โดยมี 4 ยุทธศาสตร์หลักสนับสนุนการดำเนินงาน ได้แก่ (1) เสริมสร้างความเข้มแข็งระบบขับเคลื่อน ด้วยการจัดทำ Road Map 8 ปี และสร้างระบบ TO BE Mentor Network (2) พัฒนาศักยภาพแกนนำและเครือข่าย ด้วยการสร้างระบบพัฒนาแกนนำแบบครบวงจรและเสริมสร้าง TO BE IDOL & Alumni Network (3) ยกระดับคุณภาพและผลงาน ด้วยการจัดค่าย Pre-Idol แบบเข้มข้นและพัฒนานวัตกรรมปีละ 3 นวัตกรรม และ (4) เสริมสร้างระบบ Feedback และความยั่งยืน ด้วยการพัฒนาระบบเยี่ยมเสริมพลังและเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่าย

3.2 การสังเคราะห์รูปแบบ TO BE Escalator บันไดเลื่อนผลลัพธ์สู่ความเป็นเลิศ จากการประชุมคณะกรรมการฯ 30 คน ได้มีมติร่วมกันพัฒนารูปแบบเดิม "TO BE Escalator บันไดเลื่อนผลลัพธ์สู่ความสำเร็จ" เป็น "TO BE Escalator บันไดเลื่อนผลลัพธ์สู่ความเป็นเลิศ" โดยบูรณาการ (1) ทฤษฎีระบบ (System Theory) สำหรับการจัดโครงสร้าง (2) วงจรบริหารคุณภาพ (PDCA Cycle) สำหรับการควบคุมคุณภาพและยกระดับ (3) แนวทางการดำเนินงาน 3ก 3ย[4] ซึ่งเป็นกรอบมาตรฐานของโครงการ TO BE NUMBER ONE ประกอบด้วย 3ก คือ กรรมการ (การจัดโครงสร้างคณะกรรมการและทีมงานที่มีประสิทธิภาพ) กองทุน (การจัดหาและบริหารจัดการทรัพยากรและงบประมาณอย่างยั่งยืน) และกิจกรรม (การจัดกิจกรรมที่สร้างสรรค์และต่อเนื่อง) และ 3ย คือ ยุทธศาสตร์ที่ 1 รณรงค์และสร้างกระแส (การสร้างการรับรู้และความตระหนักในกลุ่มเป้าหมาย) ยุทธศาสตร์ที่ 2 สร้างภูมิคุ้มกัน (การพัฒนาทักษะชีวิตและภูมิคุ้มกันทางจิตใจให้แก่เยาวชน) และยุทธศาสตร์ที่ 3 สร้างเครือข่าย (การสร้างและพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือในทุกภาคส่วน) สำหรับกำหนดกรอบเนื้อหาและกิจกรรม และ (4) 4 ยุทธศาสตร์หลักที่สังเคราะห์จากการวิเคราะห์ช่องว่างและการศึกษาจังหวัดต้นแบบ

รูปแบบที่พัฒนาขึ้นประกอบด้วย 5 องค์ประกอบหลัก ได้แก่ (1) โครงสร้างการขับเคลื่อนชมรม เชื่อมโยงกับขั้นการวางแผน (Plan) ของวงจร PDCA และปัจจัยนำเข้า (Input) ของทฤษฎีระบบ โดยขับเคลื่อนด้วยยุทธศาสตร์ที่ 1 ผ่านแผนพัฒนา 8 ปี (Road Map) (2) การสร้างกระแส

เชื่อมโยงกับขั้นการปฏิบัติ (Do) ของวงจร PDCA และกระบวนการ (Process) ของทฤษฎีระบบ โดยขับเคลื่อนด้วยยุทธศาสตร์ที่ 2 ผ่านกิจกรรม "ลูกน้ำก้าวน GEN Z ปลุกกระแสน้องพี่ TO BE พะเยา" (3) การสร้างภูมิคุ้มกัน เชื่อมโยงกับขั้นการปฏิบัติ (Do) และกระบวนการ (Process) โดยขับเคลื่อนผ่านกิจกรรม "CBTx พะเยาล้อมรักษ์อย่างยั่งยืน" (4) การสร้างเครือข่าย เชื่อมโยงกับขั้นการตรวจสอบ (Check) ของวงจร PDCA และกระบวนการ (Process) โดยขับเคลื่อนด้วยยุทธศาสตร์ที่ 3 ผ่านกลไก "TO BE Mentor Network" และ (5) การสร้างความยั่งยืน เชื่อมโยงกับขั้นการปรับปรุง (Act) ของวงจร PDCA และกลไกป้อนกลับ (Feedback Loop) ของทฤษฎีระบบ โดยขับเคลื่อนด้วยยุทธศาสตร์ที่ 4 ผ่านกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และการถอดบทเรียนดังตาราง 1

ตาราง 1 โครงสร้างรูปแบบ TO BE Escalator บันไดเลื่อนผลลัพธ์สู่ความเป็นเลิศ

องค์ประกอบ TO BE Escalator	PDCA Cycle	System Theory	ยุทธศาสตร์หลักที่ขับเคลื่อน	แนวทาง 3ก3ย	กลไกขับเคลื่อนหลัก
1. โครงสร้างการขับเคลื่อนชมรม	การวางแผน (Plan)	ปัจจัยนำเข้า (Input)	ยุทธศาสตร์ที่ 1 เสริมสร้างความเข้มแข็งระบบขับเคลื่อน	3ก: กรรมการ, กองทุน, กิจกรรม	Road Map 8 ปี
2. การสร้างกระแส	การปฏิบัติ (Do)	กระบวนการ (Process)	ยุทธศาสตร์ที่ 2 พัฒนาศักยภาพแกนนำและเครือข่าย	3ก: กิจกรรม / 3ย: รณรงค์	ลูกน้ำก้าวน GEN Z ปลุกกระแสน้องพี่ TO BE พะเยา
3. การสร้างภูมิคุ้มกัน	การปฏิบัติ (Do)	กระบวนการ (Process)	ยุทธศาสตร์ที่ 2 พัฒนาศักยภาพแกนนำและเครือข่าย	3ก: กิจกรรม / 3ย: ภูมิคุ้มกัน	CBTx พะเยาล้อมรักษ์อย่างยั่งยืน
4. การสร้างเครือข่าย	การตรวจสอบ (Check)	กระบวนการ (Process)	ยุทธศาสตร์ที่ 3 ยกระดับคุณภาพและผลงาน	3ย: สร้างเครือข่าย	TO BE Mentor Network
5. การสร้างความยั่งยืน	การปรับปรุง (Act)	กลไกป้อนกลับ (Feedback Loop)	ยุทธศาสตร์ที่ 4 เสริมสร้างระบบป้อนกลับและความยั่งยืน	3ย: ความยั่งยืน	การแลกเปลี่ยนเรียนรู้และถอดบทเรียน

นวัตกรรมสำคัญที่พัฒนาขึ้นคือ "TO BE Mentor Network" ซึ่งเป็นระบบพี่เลี้ยง–น้องเลี้ยง (Mentoring System) ที่จับคู่ชมรมที่มีศักยภาพสูง/ผ่านระดับประเทศทำหน้าที่พี่เลี้ยงแก่ชมรมที่เข้าประกวดหรืออยู่ระหว่างการพัฒนา โดยปีงบประมาณ 2568 ได้ดำเนินการนำร่อง 8 ชมรม ประกอบด้วย (1) ระดับอำเภอ อำเภอเมืองพะเยาเป็นพี่เลี้ยงให้อำเภอแม่ใจ (2) สถานศึกษา: โรงเรียนดงเจนวิทยาคมเป็นพี่เลี้ยงให้โรงเรียนฟากกว๊านวิทยาคม โรงเรียนเฉลิมพระเกียรติฯ และโรงเรียนแม่ใจวิทยาคม และ (3) สถานพินิจ/คุมประพฤติ/เรือนจำ: สำนักงานคุมประพฤติเป็นพี่เลี้ยงให้เรือนจำจังหวัดพะเยา โดยจังหวัดพะเยา (ต้นแบบทอง 1) ทำหน้าที่พี่เลี้ยงหลักในการให้คำปรึกษา (Coaching) วางระบบติดตามและเก็บข้อมูลให้ทุกชมรมที่เข้าประกวดดัง ตาราง 2

ตาราง 2 การจับคู่กลไก TO BE Mentor Network ปีงบประมาณ 2568

ประเภทชมรม	ชมรมที่พี่เลี้ยง (Mentor)	ชมรมน้องเลี้ยง (Mentee)	เป้าหมายการถ่ายทอด
อำเภอ	อำเภอเมืองพะเยา (ต้นแบบเงิน 1)	อำเภอแม่ใจ (ดี)	ถ่ายทอดประสบการณ์การจัดระบบอำเภอ การพัฒนาโครงสร้างคณะกรรมการและกิจกรรมชุมชน
สถานศึกษา	โรงเรียนดงเจนวิทยาคม (ต้นแบบเงิน 1)	โรงเรียนฟากกว๊านวิทยาคม (ดี) โรงเรียนเฉลิมพระเกียรติฯ(ดี) โรงเรียนแม่ใจวิทยาคม(ดี)	ถ่ายทอดระบบกิจกรรม การสร้างแกนนำนักเรียน การจัดทำแฟ้มสะสมผลงาน (Portfolio) การประกวด
สถานพินิจ/คุมประพฤติ/เรือนจำ	สำนักงานคุมประพฤติจังหวัดพะเยา (ดีเด่น)	เรือนจำจังหวัดพะเยา (ดี)	ถ่ายทอดวิธีจัดกิจกรรม การฟื้นฟูผู้เสพ และระบบรายงานผล (ทั้งสองหน่วยงานมีระบบใกล้เคียงกัน)
ภาพรวมจังหวัด	จังหวัดพะเยา (ต้นแบบทอง 1)	ทุกชมรมที่เข้าประกวด	ทำหน้าที่ให้คำปรึกษา (Coaching) วางระบบติดตาม เก็บข้อมูล และจัดโครงการร่วม

4. ผลการประเมินรูปแบบการขับเคลื่อนชมรม TO BE NUMBER ONE จังหวัดพะเยาสู่ความเป็นเลิศระดับประเทศ

4.1 ผลการประกวดชมรม TO BE NUMBER ONE ระดับประเทศ จากการดำเนินงานปีงบประมาณ 2568 มีชมรมตัวแทนจังหวัดพะเยาเข้าร่วมประกวดผลการดำเนินงานระดับภาคเหนือจำนวน 15 ชมรม ผ่านเข้าสู่การประกวดระดับประเทศ 9 ชมรม โดยผลการประกวดระดับประเทศปรากฏดังนี้ (1) จังหวัดพะเยารักษามาตรฐานพร้อมเป็นต้นแบบระดับทองปีที่ 2 แต่ไม่ผ่านการประกวดระดับภาค (2) อำเภอเมืองพะเยาเลื่อนเป็นพร้อมเป็นต้นแบบเงินปีที่ 2 (3) อำเภอแม่ใจผ่านในระดับดีเด่น (ชมรมใหม่) (4) โรงเรียนดงเจนวิทยาคมเลื่อนเป็นพร้อมเป็นต้นแบบเงินปีที่ 2 (5) โรงเรียนฟากกว๊านวิทยาคมผ่านในระดับดีเด่น (ชมรมใหม่) (6) สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนจังหวัดพะเยาเลื่อนเป็นพร้อมเป็นต้นแบบเงินปีที่ 1 (7) สำนักงานคุมประพฤติจังหวัดพะเยาเลื่อนเป็นพร้อมเป็นต้นแบบเงินปีที่ 1 และ (8) เรือนจำจังหวัดพะเยาผ่านในระดับดีเด่น (ชมรมใหม่)

ผลงานที่โดดเด่นของการดำเนินงานคือความสำเร็จของกลไก TO BE Mentor Network ซึ่งชมรมพี่เลี้ยงทั้ง 8 ชมรมผ่านเข้าสู่ระดับภาคเหนือ คิดเป็นร้อยละ 100 และผ่านเข้าสู่การประกวดระดับประเทศ 6 ชมรม คิดเป็นร้อยละ 75.00 โดยชมรมทั้ง 6 ชมรมที่เข้าประกวดระดับประเทศผ่านทุกชมรม คิดเป็นร้อยละ 100 สะท้อนให้เห็นถึงประสิทธิผลของระบบพี่เลี้ยง-น้องเลี้ยง (Mentoring System) ที่สามารถยกระดับศักยภาพชมรมใหม่ให้ผ่านการประเมินระดับประเทศได้ในปีแรกของการดำเนินงาน จากการขับเคลื่อนทำให้จังหวัดพะเยามีชมรมที่ผ่านการประเมินในระดับประเทศเพิ่มจากเดิม 3 แห่ง (อำเภอเมืองพะเยา, โรงเรียนดงเจนวิทยาคม และสำนักงานคุมประพฤติจังหวัดพะเยา) เป็น 6 แห่ง โดยเพิ่มอีก 3 แห่งคือ อำเภอแม่ใจ, โรงเรียนฟากกว๊านวิทยาคม และเรือนจำจังหวัดพะเยา อย่างไรก็ตาม เมื่อเทียบกับ Road Map ที่กำหนดไว้พบว่า ผลงานยังไม่เป็นไปตามเป้าหมายในบางส่วน โดยอำเภอระดับดีเด่นขึ้นไปมี 2 แห่ง (เป้าหมาย 3 แห่ง) สถานศึกษา 2 แห่ง (เป้าหมาย 3 แห่ง) ขณะที่สำนักงานคุมประพฤติจังหวัดพะเยาบรรลุเป้าหมายระดับเงินปีที่ 1 และเรือนจำจังหวัดพะเยาบรรลุเป้าหมายระดับดีเด่นตามที่กำหนด ทั้งนี้ ชมรม TO BE NUMBER ONE ในหมวดชุมชนและสถานประกอบการยังไม่ผ่านการประเมินในระดับจังหวัด ซึ่งเป็นหมวดชมรมที่ต้องมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องในอนาคต

4.2 ผลการประเมินรูปแบบการขับเคลื่อนชมรม TO BE NUMBER ONE จังหวัดพะเยาสู่ความเป็นเลิศระดับประเทศ

การประเมินรูปแบบในการวิจัยครั้งนี้ใช้กรอบแนวคิดมาตรฐานการประเมินโครงการของ Stufflebeam[9] หรือ Joint Committee Standards ซึ่งประกอบด้วย 4 มาตรฐานหลัก ได้แก่ (1) ความเป็นประโยชน์ (Utility) คือ ความสามารถในการนำไปใช้ประโยชน์ได้จริง (2) ความเป็นไปได้ (Feasibility) คือ ความเป็นไปได้ในการปฏิบัติตามบริบทและทรัพยากรที่มี (3) ความเหมาะสม (Propriety) คือ ความเหมาะสมทางจริยธรรมและความถูกต้องตามหลักการ และ (4) ความถูกต้อง (Accuracy) คือ ความถูกต้องและน่าเชื่อถือของข้อมูลและกระบวนการประเมิน ผู้วิจัยทำการประเมินรูปแบบการขับเคลื่อนชมรม TO BE NUMBER ONE จังหวัดพะเยาสู่ความเป็นเลิศระดับประเทศในกลุ่มตัวอย่าง คณะกรรมการ/คณะทำงานและสมาชิกชมรม TO BE NUMBER ONE นำร่อง 8 ชมรม รวมทั้งสิ้น 330 คน โดยกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง (ร้อยละ 64.50) อายุไม่เกิน 20 ปี (ร้อยละ 57.00) และเป็นสมาชิกชมรมน้อยกว่า 5 ปี (ร้อยละ 90.00) สะท้อนให้เห็นถึงการสร้างแกนนำรุ่นใหม่ที่ประสบความสำเร็จ ผลการประเมินรูปแบบการขับเคลื่อนชมรม TO BE NUMBER ONE จังหวัดพะเยาสู่ความเป็นเลิศระดับประเทศ พบว่า ในภาพรวมกลุ่มตัวอย่างประเมินว่ารูปแบบอยู่ในระดับดีเยี่ยม ($\bar{X}$ = 4.24, SD = 0.56) โดยด้านที่ได้รับการประเมินสูงสุด คือ (1) ด้านความเป็นประโยชน์ (Utility) ($\bar{X}$ = 4.37, SD = 0.47) สะท้อนให้เห็นว่ารูปแบบสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้จริงในการพัฒนาชมรม รองลงมาคือ (2) ด้านความเหมาะสม (Propriety) ($\bar{X}$ = 4.27, SD = 0.64) แสดงถึงความเหมาะสมของกระบวนการและกิจกรรม (3) ด้านความถูกต้อง (Accuracy) ($\bar{X}$ = 4.23, SD = 0.60) สะท้อนความน่าเชื่อถือของข้อมูลและกระบวนการประเมิน และ (4) ด้านความเป็นไปได้ (Feasibility) ($\bar{X}$ = 4.10, SD = 0.71) แม้จะได้คะแนนต่ำสุดแต่ยังอยู่ในระดับดี แสดงว่ารูปแบบสามารถนำไปปฏิบัติได้จริงในบริบทของจังหวัดพะเยา ด้านความพึงพอใจต่อรูปแบบการขับเคลื่อนชมรม TO BE NUMBER ONE จังหวัดพะเยาสู่ความเป็นเลิศระดับประเทศ พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.33, SD = 0.48) โดยมีความพึงพอใจด้านกระบวนการ (Process) มากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.35, SD = 0.45) สะท้อนให้เห็นว่ากิจกรรมและกลไกการดำเนินงานได้รับการยอมรับสูง รองลงมาคือ ด้านผลลัพธ์ (Output) ($\bar{X}$ = 4.32, SD = 0.53) และด้านปัจจัยนำเข้า (Input) ($\bar{X}$ = 4.31, SD = 0.54) ตามลำดับ ผลการประเมินทั้งสองด้านที่อยู่ในระดับดีเยี่ยมและมากที่สุดนี้ ยืนยันความเหมาะสมและประสิทธิผลของรูปแบบที่พัฒนาขึ้น

4.3 ผลการพัฒนา (Impact) ผลการพัฒนาที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานตามรูปแบบ TO BE Escalator บันไดเลื่อนผลลัพธ์สู่ความเป็นเลิศประกอบด้วย

(1) ผลการดำเนินงาน "ลูกน้ำก้าวน GEN Z ปลุกกระแสน้องพี่ TO BE พะเยา" ซึ่งจัดกิจกรรม TO BE NUMBER ONE PHAYAO CAMP จำนวน 4 รุ่น สำหรับโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดพะเยา 19 แห่ง นักเรียนแกนนำจำนวน 200 คน โดยพัฒนาศักยภาพด้านการเต้น การร้องเพลง และความกล้าแสดงออก ทำให้เกิดแกนนำรุ่นใหม่ที่มีศักยภาพสูง

(2) ผลการขับเคลื่อน "CBTx พะเยาล้อมรักษ์" มีผู้ป่วยจำนวน 93 รายเข้าสู่ระบบบำบัด คิดเป็นร้อยละ 100 สะท้อนประสิทธิผลของการสร้างภูมิคุ้มกันและการช่วยเหลือผู้ติดยาเสพติด

(3) การขยายเครือข่ายชมรม TO BE NUMBER ONE ในปี 2568 เพิ่มเป็น 862 ชมรม พร้อมศูนย์เพื่อนใจ TO BE NUMBER ONE จำนวน 275 แห่ง แสดงถึงการขยายผลและความยั่งยืนของการดำเนินงาน และ

(4) รางวัลเชิดชูเกียรติ ทั้งระดับจังหวัดและระดับประเทศ โดยเฉพาะนายบำรุง สังข์ขาว รองผู้ว่าราชการจังหวัดพะเยา ได้รับโล่รางวัลเกียรติยศพระราชทาน TO BE NUMBER ONE ประเภทรองผู้ว่าราชการจังหวัดดีเด่น ประจำปี 2568 ซึ่งสะท้อนถึงการยอมรับในระดับประเทศ

4.4 ปัจจัยแห่งความสำเร็จ จากผลการดำเนินงานและการประเมินรูปแบบ สามารถสังเคราะห์ปัจจัยแห่งความสำเร็จที่สำคัญได้ 5 ประการ ดังนี้

1) ระบบพี่เลี้ยง-น้องเลี้ยง (TO BE Mentor Network) ที่มีประสิทธิผลสูง กลไกการจับคู่ชมรมที่มีศักยภาพสูง/ผ่านระดับประเทศทำหน้าที่พี่เลี้ยงแก่ชมรมที่เข้าประกวดหรืออยู่ระหว่างการพัฒนา ส่งผลให้ชมรมน้องเลี้ยงทั้ง 6 ชมรมที่เข้าประกวดระดับประเทศผ่านทุกชมรม (ร้อยละ 100) สะท้อนให้เห็นถึงการถ่ายทอดองค์ความรู้และแนวปฏิบัติที่ดี ได้อย่างเป็นระบบและมีประสิทธิภาพ ซึ่งเป็นนวัตกรรมหลักที่ปิดช่องว่างสำคัญที่พบในการวิเคราะห์เบื้องต้น

2) การบูรณาการกรอบทฤษฎีที่แข็งแรง การผสมผสานระหว่าง (1) ทฤษฎีระบบ (System Theory) สำหรับการจัดโครงสร้าง (2) วงจรบริหารคุณภาพ (PDCA Cycle) สำหรับการควบคุมคุณภาพและยกระดับ (3) แนวทางการดำเนินงาน 3ก 3ย สำหรับกรอบเนื้อหา และ (4) 4 ยุทธศาสตร์หลัก ทำให้รูปแบบมีความสมบูรณ์ทั้งในเชิงทฤษฎีและการปฏิบัติ สามารถนำไปใช้ได้จริงและวัดผลได้ชัดเจน

3) การสร้างแกนนำรุ่นใหม่ที่มีศักยภาพ กิจกรรม "ลูกน้ำกว้าน GEN Z ปลุกกระแสน้องพี่ TO BE พะเยา" สามารถสร้างแกนนำรุ่นใหม่จำนวน 200 คน จาก 19 โรงเรียน โดยกลุ่มตัวอย่างร้อยละ 90.00 เป็นสมาชิกใหม่ที่มีอายุสมาชิกน้อยกว่า 5 ปี สะท้อนถึงความสำเร็จในการสร้างความต่อเนื่องและการสืบทอดองค์ความรู้จากรุ่นสู่รุ่น ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญของความยั่งยืน

4) ความมุ่งมั่นและการสนับสนุนจากผู้นำระดับสูง การที่รองผู้ว่าราชการจังหวัดพะเยาได้รับรางวัลเกียรติยศพระราชทาน TO BE NUMBER ONE ประเภทรองผู้ว่าราชการจังหวัดดีเด่น ประจำปี 2568 สะท้อนถึงความมุ่งมั่นและการให้ความสำคัญของผู้บริหารระดับสูง ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการผลักดันนโยบายและการจัดสรรทรัพยากรอย่างต่อเนื่อง

5) การพัฒนานวัตกรรมที่ตอบโจทย์บริบทท้องถิ่น การพัฒนากลไก "CBTx พะเยาล้อมรักษ์" ที่สามารถนำผู้ป่วยเข้าสู่ระบบบำบัดได้ร้อยละ 100 และการขยายเครือข่ายชมรมเป็น 862 ชมรม พร้อมศูนย์เพื่อนใจ 275 แห่ง แสดงให้เห็นถึงความสำเร็จในการออกแบบกลไกที่เหมาะสมกับบริบทของจังหวัดพะเยา สามารถครอบคลุมพื้นที่และกลุ่มเป้าหมายได้อย่างทั่วถึง

4.5 ช่องว่างที่ต้องพัฒนาต่อไป แม้การดำเนินงานจะประสบความสำเร็จในหลายด้าน แต่ยังคงมีช่องว่างที่ต้องพัฒนาต่อไป ประกอบด้วย (1) การพัฒนาชมรมในหมวดชุมชนและสถานประกอบการ ซึ่งยังไม่ผ่านการประเมินในระดับจังหวัด จำเป็นต้องพัฒนากลไกและกระบวนการที่เหมาะสมกับบริบทของชมรมทั้งสองประเภทนี้ (2) การยกระดับจังหวัดพะเยาให้ผ่านการประกวดระดับภาค แม้จะรักษามาตรฐานพร้อมเป็นต้นแบบระดับทองปีที่ 2 แต่ยังไม่ผ่านการประกวดระดับภาค จำเป็นต้องวิเคราะห์สาเหตุและปรับปรุงกระบวนการให้สอดคล้องกับเกณฑ์การประเมินระดับภาคมากขึ้น (3) การเพิ่มจำนวนชมรมให้เป็นไปตามเป้าหมาย โดยเฉพาะอำเภอระดับดีเด่นขึ้นไป (เป้า 3 แห่ง มีจริง 2 แห่ง) และสถานศึกษา (เป้า 3 แห่ง มีจริง 2 แห่ง) และ (4) การเสริมสร้างความยั่งยืนของระบบพี่เลี้ยง แม้จะประสบความสำเร็จสูงในปีแรก แต่จำเป็นต้องพัฒนาระบบให้มีความต่อเนื่องและขยายผลไปยังชมรมอื่นๆ เพิ่มเติม รวมทั้งการสร้างกลไกการถ่ายทอดองค์ความรู้ที่เป็นทางการมากขึ้น เช่น การจัดทำคู่มือพี่เลี้ยง และการฝึกอบรมพี่เลี้ยงรุ่นใหม่อย่างเป็นระบบ

การอภิปรายผลการวิจัย

1. ความสำเร็จของรูปแบบการขับเคลื่อนชมรม TO BE NUMBER ONE จังหวัดพะเยาสู่ความเป็นเลิศระดับประเทศ ผลการวิจัยครั้งนี้แสดงให้เห็นว่ารูปแบบ TO BE Escalator บันไดเลื่อนผลลัพธ์สู่ความเป็นเลิศ ที่พัฒนาขึ้นโดยบูรณาการทฤษฎีระบบ (System Theory) วงจรบริหารคุณภาพ (PDCA Cycle) แนวทางการดำเนินงาน 3ก 3ย และ 4 ยุทธศาสตร์

หลัก มีประสิทธิผลสูงในการยกระดับชมรม TO BE NUMBER ONE ของจังหวัดพะเยาสู่ความเป็นเลิศระดับประเทศ โดยเฉพาะความสำเร็จของกลไก TO BE Mentor Network ที่ชมรมน้องเลี้ยงทั้ง 6 ชมรมที่เข้าประกวดระดับประเทศผ่านทุกชมรม (ร้อยละ 100) สอดคล้องกับแนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning Theory) ของ Bandura [6] ที่เน้นว่าการเรียนรู้เกิดขึ้นได้อย่างมีประสิทธิภาพผ่านการสังเกตและการเลียนแบบพฤติกรรมจากแบบอย่าง (Role Model) ซึ่งในกรณีนี้คือชมรมพี่เลี้ยงที่มีประสบการณ์และผ่านการประเมินระดับประเทศมาแล้ว การถ่ายทอดองค์ความรู้และแนวปฏิบัติที่ดี (Best Practice) ผ่านระบบพี่เลี้ยง-ลูกเลี้ยงจึงเป็นกลไกที่มีประสิทธิผลสูงในการพัฒนาศักยภาพองค์กร

ความสำเร็จของระบบพี่เลี้ยงในการวิจัยครั้งนี้สอดคล้องกับผลการศึกษาของ Kram [7] ที่พบว่าความสัมพันธ์แบบพี่เลี้ยง (Mentoring Relationship) มีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาอาชีพและความสำเร็จขององค์กร โดยพี่เลี้ยงทำหน้าที่ทั้งในด้านอาชีพ (Career Function) เช่น การให้คำปรึกษา การสอนงาน และการเปิดโอกาส และด้านจิตสังคม (Psychosocial Function) เช่น การสร้างความมั่นใจและการเป็นแบบอย่าง นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของสุชาดา บวรกิติวงศ์ และคณะ[8] ที่ศึกษาการพัฒนาศักยภาพชุมชนด้วยระบบพี่เลี้ยง พบว่า การจับคู่พี่เลี้ยงที่มีความเชี่ยวชาญกับผู้เรียนรู้ใหม่สามารถเร่งการพัฒนาและลดระยะเวลาในการบรรลุเป้าหมายได้อย่างมีนัยสำคัญ ซึ่งสะท้อนให้เห็นในงานวิจัยนี้จากการที่ชมรมใหม่สามารถผ่านการประเมินระดับประเทศได้ในปีแรกของการเข้าร่วมโครงการ

การบูรณาการทฤษฎีระบบเข้ากับวงจร PDCA ในรูปแบบที่พัฒนาขึ้นสะท้อนความเข้าใจเชิงลึกในการบริหารจัดการเชิงระบบที่เน้นการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง สอดคล้องกับแนวคิดของ Deming (1986) ที่เน้นว่าการปรับปรุงคุณภาพต้องเป็นกระบวนการที่ไม่หยุดนิ่ง โดยผ่านวงจร Plan-Do-Check-Act อย่างต่อเนื่อง การที่รูปแบบ TO BE Escalator บันไดเลื่อนผลลัพธ์สู่ความเป็นเลิศ ได้รับการประเมินในระดับดีเยี่ยม ($\bar{X}$ = 4.24) ทั้งด้านความเป็นประโยชน์ (Utility) ความเหมาะสม (Propriety) และความถูกต้อง (Accuracy) แสดงให้เห็นถึงความสมบูรณ์ของรูปแบบที่สามารถนำไปใช้ในทางปฏิบัติได้จริง ซึ่งสอดคล้องกับมาตรฐานการประเมินโครงการของ Stufflebeam [9] ที่เน้นว่ารูปแบบหรือโปรแกรมที่มีคุณภาพต้องมีทั้งความเป็นประโยชน์ ความเป็นไปได้ ความเหมาะสม และความถูกต้องครบถ้วน

นอกจากนี้ การกำหนด Road Map 8 ปี (พ.ศ. 2567-2574) เพื่อนำทางจังหวัดพะเยาสู่ระดับเพชรสะท้อนการประยุกต์ใช้ทฤษฎีการกำหนดเป้าหมาย (Goal Setting Theory) ของ Locke และ Latham[10] ที่เน้นว่า เป้าหมายที่ชัดเจน เฉพาะเจาะจง มีความท้าทายแต่บรรลุได้ และมีกรอบเวลาที่แน่นอนจะกระตุ้นให้เกิดแรงจูงใจและผลการปฏิบัติงานที่สูงขึ้น การกำหนดเป้าหมายการพัฒนาแบบขั้นบันได (Incremental Development) ที่ยกระดับชมรมทีละขั้นตอนจากระดับดี ดีเด่น เงิน ทอง เพชร สอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาแบบก้าวหน้า (Progressive Development) ของ Piaget[11] และทฤษฎีขั้นตอนการเปลี่ยนแปลง (Stage Theory of Development) ที่เน้นว่าการพัฒนาควรเป็นไปตามลำดับขั้นที่เหมาะสม ไม่กระโดดข้ามขั้นตอน เพื่อสร้างรากฐานที่มั่นคงในแต่ละระดับ ซึ่งเป็นบทเรียนสำคัญที่เรียนรู้จากจังหวัดเชียงราย จังหวัดต้นแบบระดับเพชรปีที่ 3 ที่ใช้เวลาพัฒนาอย่างต่อเนื่องและเป็นขั้นตอน

1. ความสำเร็จของการสร้างแกนนำรุ่นใหม่และความยั่งยืน ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างร้อยละ 90.00 เป็นสมาชิกใหม่ที่มีอายุสมาชิกน้อยกว่า 5 ปี และร้อยละ 57.00 มีอายุไม่เกิน 20 ปี สะท้อนให้เห็นถึงความสำเร็จของกิจกรรม "ลูกน้ำก้าวนำ GEN Z ปลุกกระแสน้องพี่ TO BE พะเยา" ในการสร้างแกนนำรุ่นใหม่และการสืบทอดองค์ความรู้จากรุ่นสู่รุ่น ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญของความยั่งยืนขององค์กร สอดคล้องกับแนวคิดการจัดการความรู้ (Knowledge Management) ของ Nonaka และ Takeuchi [12] ที่เน้นกระบวนการแปลงความรู้แฝง (Tacit Knowledge) ให้เป็นความรู้ชัดแจ้ง (Explicit Knowledge) และการถ่ายทอดความรู้ระหว่างบุคคล (Socialization) เป็นกลไกสำคัญในการสร้างองค์กรแห่งการเรียนรู้ ความสำเร็จ

ในการสร้างแกนนำรุ่นใหม่นี้สอดคล้องกับงานวิจัยของพิมพ์ชนก ชาวนา และสุรเชษฐ์ วัชราภัย [13] ที่ศึกษาการพัฒนาศักยภาพเยาวชนในโครงการ TO BE NUMBER ONE พบว่า การมีส่วนร่วมในกิจกรรมค่ายพัฒนาศักยภาพช่วยเพิ่มทักษะด้านความเป็นผู้นำ ความมั่นใจในตนเอง และทักษะการสื่อสารของเยาวชนอย่างมีนัยสำคัญ นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ Rhodes [14] ที่ทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับโปรแกรมพี่เลี้ยงเยาวชน (Youth Mentoring Programs) พบว่า โปรแกรมที่มีโครงสร้างชัดเจน มีการฝึกอบรมพี่เลี้ยง และมีการติดตามอย่างสม่ำเสมอ มีผลต่อการพัฒนาเยาวชนในเชิงบวก ทั้งด้านวิชาการ พฤติกรรม และสุขภาพจิต การที่จังหวัดพะเยาสามารถขยายเครือข่ายชมรม TO BE NUMBER ONE เป็น 862 ชมรม พร้อมศูนย์เพื่อนใจ 275 แห่ง และมีชมรมที่ผ่านการประเมินระดับประเทศเพิ่มจาก 3 แห่งเป็น 6 แห่ง ในปีเดียว สะท้อนถึงประสิทธิผลของรูปแบบในการสร้างการเปลี่ยนแปลงเชิงบวกอย่างรวดเร็ว สอดคล้องกับทฤษฎีการแพร่กระจายนวัตกรรม (Diffusion of Innovations Theory) ของ Rogers [15] ที่อธิบายว่านวัตกรรมที่มีข้อได้เปรียบเชิงสัมพัทธ์ (Relative Advantage) มีความเข้ากันได้กับระบบเดิม (Compatibility) ไม่ซับซ้อนเกินไป (Complexity) สามารถทดลองใช้ได้ (Trialability) และมีผลลัพธ์ที่สังเกตเห็นได้ชัดเจน (Observability) จะถูกนำไปใช้และแพร่กระจายได้รวดเร็ว รูปแบบ TO BE Escalator บันไดเลื่อนผลลัพธ์สู่ความเป็นเลิศ มีคุณลักษณะเหล่านี้ครบถ้วน โดยเฉพาะการมีชมรมพี่เลี้ยงที่ประสบความสำเร็จเป็นตัวอย่าง ทำให้ชมรมอื่นๆ เห็นความเป็นไปได้และเกิดแรงจูงใจที่จะพัฒนาตนเองตาม

ขอเสนอแนะเพื่อนำผลการวิจัยไปใช

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและการบริหารจัดการ

1.1 ควรมีการประกาศใช้ “Road Map 8 ปี สู่ระดับเพชร” และกลไก TO BE Escalator เป็นนโยบายหลักระดับจังหวัดอย่างเป็นทางการและต่อเนื่อง เพื่อสร้างความมั่นใจในทิศทางและเป้าหมายระยะยาวให้กับทุกภาคส่วน พร้อมทั้งป้องกันความผันผวนของนโยบายตามการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหาร

1.2 การบริหารจัดการทรัพยากร ควรพิจารณาจัดตั้ง "กองทุน TO BE NUMBER ONE จังหวัดพะเยา" ขึ้นเป็นการเฉพาะ โดยกำหนดสัดส่วนการสนับสนุนงบประมาณจาก อบจ. อปท. และหน่วยงานด้านสุขภาพอื่น ๆ อย่างชัดเจน ควบคู่ไปกับการจัดทำข้อตกลงความร่วมมือ (MOU) กับภาคเอกชน เพื่อสร้างความยั่งยืนทางการเงินที่ลดการพึ่งพางบประมาณภาครัฐเพียงแหล่งเดียว

2. ข้อเสนอแนะเชิงการจัดการความรู้และการประกันคุณภาพ

2.1 ควรมีการจัดตั้ง “ศูนย์เรียนรู้ TO BE NUMBER ONE พะเยา” อย่างเป็นทางการ โดยให้ชมรมต้นแบบที่ได้รับรางวัลระดับประเทศทำหน้าที่เป็นหน่วยหลักในการฝึกอบรมและเป็นแหล่งรวบรวมองค์ความรู้

2.2 ควรยกระดับระบบพี่เลี้ยง TO BE Mentor Network ให้มีมาตรฐาน โดยพัฒนา หลักสูตรการฝึกอบรมพี่เลี้ยง และกำหนดเกณฑ์การประเมินความสำเร็จของคู่บัดดี้ที่เชื่อมโยงกับการเลื่อนระดับของชมรมน้องเลี้ยงอย่างเป็นรูปธรรม เพื่อให้การถ่ายทอดองค์ความรู้จากรุ่นสู่รุ่นมีคุณภาพและสามารถวัดผลได้

3. ข้อเสนอแนะด้านการขยายผล

3.1 ควรใช้ผลสำเร็จของ ยุทธศาสตร์ที่ 3 ในการขยายผลกิจกรรม “ลูกน้ำก้าวน GEN Z ปลุกกระแสน้องพี่” ให้กลายเป็นอัตลักษณ์และเครื่องมือในการส่งเสริมสุขภาพในกลุ่มเยาวชน โดยบูรณาการเข้ากับงานวัฒนธรรมและงานส่งเสริมการท่องเที่ยวของจังหวัด เพื่อสร้างภาพลักษณ์เชิงบวกและกระตุ้นการมีส่วนร่วมในวงกว้าง

3.2 หน่วยงานสาธารณสุขจังหวัดพะเยา ควรพิจารณานำหลักการของ TO BE Escalator โดยเฉพาะระบบ Mentor Network ไปประยุกต์ใช้ในการขับเคลื่อนโครงการส่งเสริมสุขภาพอื่น ๆ ที่ต้องอาศัยการ บูรณาการและความต่อเนื่อง เพื่อให้เกิดการใช้ประโยชน์จากผลการวิจัยอย่างสูงสุด

เอกสารอางอิง

1. กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข. คู่มือการดำเนินงานโครงการรณรงค์ป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด TO BE NUMBER ONE ในทูลกระหม่อมหญิงอุบลรัตนราชกัญญา สิริวัฒนาพรรณวดี: ฉบับปรับปรุงใหม่ 2560. กรุงเทพฯ: กรมสุขภาพจิต; 2560.
2. กรมสุขภาพจิต สำนักงานโครงการ TO BE NUMBER ONE. โครงการรณรงค์ป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด TO BE NUMBER ONE: แผนปฏิบัติราชการประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2568 [อินเทอร์เน็ต]. กรุงเทพฯ: กรมสุขภาพจิต; 2568 [เข้าถึงเมื่อ 10 เม.ย. 2568]. เข้าถึงได้จาก: https://www.tobenumber1.net/abouttobe/images/content15/ITA_2568_09.pdf
3. อัจฉรา จันทร์สุขสันต์. ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการดำเนินงานชมรม TO BE Number One ที่ได้รับรางวัลระดับประเทศ. วารสารสุขภาพจิตแห่งประเทศไทย. 2562;27(3):198-210.
4. สมภพ อาจชนะศึก. การวิเคราะห์รูปแบบการดำเนินงานชมรม TO BE Number One ต้นแบบระดับเพชร. วารสารสุขภาพจิตแห่งประเทศไทย. 2565;30(2):102-15.
5. อภิรดี แซ่ลิ้ม. แนวทางการพัฒนารูปแบบการดำเนินงานชมรม TO BE Number One ในสถานศึกษา: กรณีศึกษาจังหวัดในภาคเหนือตอนบน. วารสารวิชาการสาธารณสุข. 2564;30(4):678-89.
6. Bandura A. Social learning theory. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall; 1977.
7. Kram KE. Mentoring at work: Developmental relationships in organizational life. Glenview, IL: Scott Foresman; 1985.
8. สุชาดา บวรกิติวงศ์, ประสิทธิ์ ผลิตผลการพิมพ์, สมชาย ภัทรกุลวณิชย์. การพัฒนาศักยภาพชุมชนด้วยระบบพี่เลี้ยง: กรณีศึกษาโครงการพัฒนาพื้นที่ต้นแบบการจัดการสุขภาพชุมชน. วารสารวิจัยสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น. 2562;12(3):78-95.
9. Stufflebeam DL. The CIPP model for evaluation. In: Kellaghan T, Stufflebeam DL, editors. International handbook of educational evaluation. Dordrecht, Netherlands: Kluwer Academic Publishers; 2003. p. 31-62.
10. Locke EA, Latham GP. A theory of goal setting & task performance. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall; 1990.
11. Piaget J. The origins of intelligence in children. New York, NY: International Universities Press; 1952.
12. Nonaka I, Takeuchi H. The knowledge-creating company: How Japanese companies create the dynamics of innovation. New York, NY: Oxford University Press; 1995.
13. พิมพ์ชนก ชาวนา, สุรเชษฐ์ วัชราภัย. การพัฒนาศักยภาพเยาวชนผ่านกิจกรรมชมรม TO BE NUMBER ONE: กรณีศึกษาจังหวัดเชียงใหม่. วารสารสาธารณสุขและการพัฒนา. 2564;19(2):45-62.
14. Rhodes JE. Stand by me: The risks and rewards of mentoring today's youth. Cambridge, MA: Harvard University Press; 2002.
15. Rogers EM. Diffusion of innovations. 5th ed. New York, NY: Free Press; 2003.